

Beperkte ontwikkelingen in de aandachtswijken

Ivo Gorissen, Jeroen van den Tillaart, Linda Muller en Marleen Geerdinck

Uit de meest recente actualisatie van de Outcomemonitor aandachtswijken blijkt dat de aandachtswijken sinds de start van de wijkenaanpak in 2007 op een beperkt aantal indicatoren verbetering laten zien. Hoewel meer dan de helft van de aandachtswijken op het gebied van veiligheid en leefbaarheid bezig is met een inhaalslag, stagneren andere ontwikkelingen, of neemt in sommige gevallen de achterstand zelfs toe. De Cito-scores van leerlingen uit de aandachtswijken blijven onveranderd en er is weinig verandering in de inkomenspositie van huishoudens in de wijken. Een ongunstige ontwikkeling is dat in de meeste wijken relatief minder midden en hoge inkomens gaan wonen en juist meer midden en hoge inkomens vertrekken.

1. Inleiding

Medio 2007 heeft de toenmalige minister voor Wonen, Wijken en Integratie (WWI), E. Vogelaar, het *Actieplan Krachtwijken: Van aandachtswijk naar Krachtwijk*¹⁾ naar de Tweede Kamer gestuurd. Daarmee werd het startsein gegeven van de wijkenaanpak, gericht op het wegwerken van maatschappelijke achterstanden en verbetering van de leefomgeving in 40 aangewezen aandachtswijken in 18 gemeenten. De beleidsdoelstelling is dat de aandachtswijken in tien jaar de achterstanden op de stad als geheel hebben weggewerkt.

Om de voortgang van het aandachtswijkenbeleid te volgen heeft het Centrum voor Beleidsstatistiek van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CvB) in opdracht van het toenmalige ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (VROM) in de eerste helft van 2008 de *Outcomemonitor Wijkenaanpak* ontwikkeld. Het instrument en de Nulmeting zijn beschreven in het rapport *Outcomemonitor Krachtwijken – Nulmeting*.²⁾ In 2010 is de *Eerste Voortgangsrapportage*³⁾ gepubliceerd. Om de Tweede Kamer regelmatig te kunnen informeren over de voortgang van de Wijkenaanpak worden de indicatoren tweejaarlijks geactualiseerd.

Dit artikel beschrijft de ontwikkelingen in de veertig aandachtswijken voor de indicatoren die in juni 2011 zijn geactualiseerd. Het gaat om indicatoren op het gebied van wonen, verhuizen en leefbaarheid, onderwijs, inkomenspositie en integratie.

De centrale vraag in dit artikel is of de aandachtswijken hun achterstanden inlopen op het gemiddelde van de gemeenten waarin ze liggen. De nadruk ligt op ontwikkelingen in de G18 (alle gemeenten met aandachtswijken samen). Als er aanleiding toe is dan gaan we ook in op afzonderlijk de ontwikkelingen in de G4 (Amsterdam, Den Haag, Rotterdam, Utrecht) en de G14 (overige gemeenten met aandachtswijken).

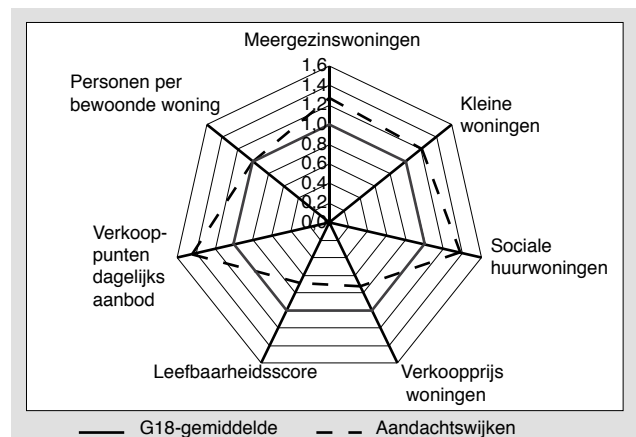
De statistische resultaten op het moment van de Nulmeting, de Eerste Voortgangsrapportage en de actualisaties zijn gepubliceerd in de CBS-internetdatabase StatLine.⁴⁾

2. Wonen

De huidige situatie

Een doelstelling van de Wijkenaanpak is de woningvoorraad in de aandachtswijken meer in overeenstemming te brengen met de woningvoorraad in de gemeente als geheel. Onderstaande figuur laat zien dat in de aandachtswijken relatief veel meergezinswoningen, kleine woningen en sociale huurwoningen staan, terwijl de verkoopprijs van de woningen er lager is dan gemiddeld in de G18. Op deze indicatoren hebben de aandachtswijken daarmee een achterstand op het G18-gemiddelde. In de aandachtswijken van de G14 zijn de achterstanden op het stedelijk gemiddelde groter dan in de aandachtswijken van de G4. Alleen voor de verkoopprijs van koophuizen is de afstand tot het stedelijk gemiddelde in de aandachtswijken van de G14 kleiner dan in de aandachtswijken van de G4.

1. Dimensie Wonen, actualisatie juni 2011: aandachtswijken G18 ten opzichte van het G18-gemiddelde¹⁾

Bron: CBS, Kadaster, Locatus, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK), Leefbaarometer, Systeem Woningvoorraad (Syswov).

¹⁾ De grafiek laat de waarde voor de indicatoren van de aandachtswijken zien ten opzichte van het G18-gemiddelde. Het G18-gemiddelde is voor elke indicator op 1 gesteld.

Een andere doelstelling van de Wijkenaanpak is om de woonsituatie en -tevredenheid van de bewoners van de aandachtswijken te verbeteren. Binnen de *Outcomemonitor* wordt dit gemeten door indicatoren voor het voorzieningenniveau en een indicator die iets zegt over de 'leefbaarheid' in de wijk. Het voorzieningenniveau in de aandachtswijken ligt flink boven het G18-gemiddelde, terwijl de Leefbaarheidsscore in de wijk onder het G18-gemiddelde ligt.

Ontwikkelingen sinds de Nulmeting

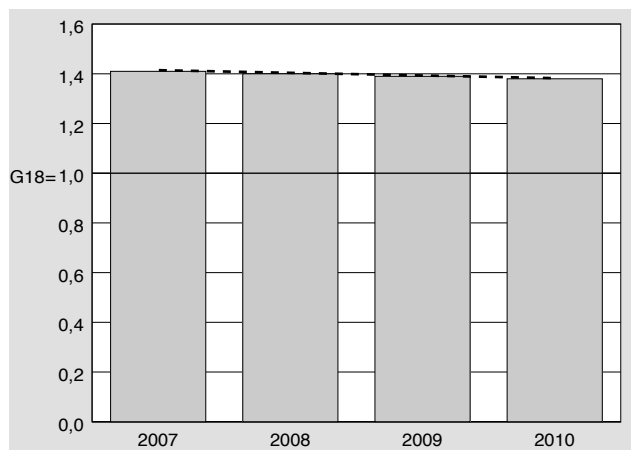
Sinds de Nulmeting bewegen een aantal indicatoren op het gebied van wonen zich langzaam in de richting van het G18-gemiddelde. De achterstand van de aandachtswijken

op het G18-gemiddelde blijft vooral groot op het vlak van de sociale huurwoningen en de verkoopprijzen. Snelle veranderingen zijn hier ook niet te verwachten, omdat aanpassingen in de woningvoorraad enige tijd vergen.

Sociale huurwoningen

Het verschil tussen het aandeel sociale huurwoningen in de aandachtswijken en daarbuiten neemt langzaam, maar gestaag af. Zowel in de aandachtswijken als in de G18 gemiddeld daalt het aandeel sociale huurwoningen in de woningvoorraad. In de aandachtswijken verloopt deze afname net iets sneller, waardoor de achterstand van de aandachtswijken op het G18-gemiddelde afneemt. In de G14 is bij de sociale huurwoningen de afname van de achterstand op het stedelijk gemiddelde iets krachtiger dan in de G4.

1. Aandeel sociale huurwoningen: aandachtswijken G18 ten opzichte van het G18-gemiddelde¹⁾

Bron: BZK, Syswov.

¹⁾ De grafiek laat de waarde voor de indicator van de aandachtswijken zien ten opzichte van het G18-gemiddelde. Het G18-gemiddelde is op 1 gesteld.

Staat 1 Aandeel sociale huurwoningen

	2007	2008	2009	2010
	%			
Aandachtswijken	61,0	58,6	57,5	56,8
G18	43,2	41,7	41,3	41,3
Aandachtswijken/G18	1,4	1,4	1,4	1,4

Bron: BZK, Syswov.

Per aandachtswijk bezien, ligt het aandeel sociale woningen in Bos en Lommer (Amsterdam), Bergpolder en Oud Zuid (beide Rotterdam) al jaren onder hun stedelijk gemiddelde. Van de overige 37 wijken nam in 26 aandachtswijken de afstand tot het stedelijk gemiddelde af. In de 11 overige aandachtswijken zien we de afstand tot het stedelijk gemiddelde toenemen. Positief is dus dat in het merendeel van de aandachtswijken de achterstand afneemt.

De afname van de achterstand op het stedelijk gemiddelde voor sociale huurwoningen is vooral zichtbaar in de wijken Malburgen/Immerloo in Arnhem, in de Rivierenwijk in Deventer en in Meezenbroek in Heerlen.

Leefbaarheid

Sinds de Nulmeting is de leefbaarheid op basis van de Leefbaarheidsscore in de aandachtswijken iets meer verbeterd dan die voor het G18-gemiddelde. Hierdoor hebben de aandachtswijken wat van hun achterstand ingelopen en is de afstand tot het G18-gemiddelde verkleind. Deze lichte verbetering is te danken aan de verbeteringen in de aandachtswijken van de G14 in vergelijking met het G14-totaal. De situatie in de aandachtswijken van de G4 is juist onveranderd in vergelijking met het G4-totaal. De grootste vooruitgang is te zien in de aandachtswijken in de gemeenten Arnhem en Amersfoort.

In 29 aandachtswijken nam de achterstand tot het stedelijk gemiddelde af, in 7 aandachtswijken nam de achterstand toe en in 4 aandachtswijken bleef de afstand nagenoeg gelijk. In het merendeel van de aandachtswijken neemt dus de achterstand af en dat is een gunstige ontwikkeling.

3. Verhuizingen

Een doelstelling van veel wijkactieplannen is de wijk aantrekkelijker te maken voor de midden en hoge inkomens. Daarnaast is het streven om de wijk aantrekkelijk te houden voor bewoners die er in inkomen op vooruit gaan.

Een manier om dit in beeld te brengen, is door te kijken naar het verhuisgedrag van de inwoners met midden en hoge inkomens in een wijk. Als een steeds groter deel van de verhuizers naar de wijk een midden of hoog inkomen heeft, dan wordt de wijk blijkaar aantrekkelijker voor deze inkomensgroepen. Deze conclusie kan ook getrokken worden als het deel van de verhuizers dat uit een wijk vertrekt voor een steeds kleiner deel bestaat uit midden en hoge inkomens.

De beslissing om zich te vestigen in een wijk of er te blijven wonen, hangt vaak samen met factoren die niet op korte termijn te veranderen zijn, zoals de woningvoorraad en het imago van de wijk. Structurele veranderingen in het verhuisgedrag zullen dan ook pas op termijn zichtbaar worden. De ontwikkeling tussen 2006 en 2008 laat per saldo een licht negatief beeld zien voor zowel het vertrek uit, als de vestiging in de aandachtswijken.

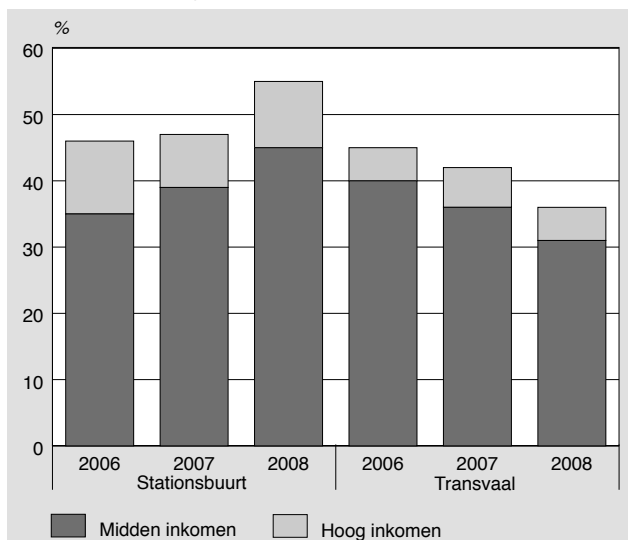
Tussen 2006 en 2008 is het aandeel vertrekkende personen met een midden of hoog inkomen in iets meer dan de helft van de aandachtswijken groter geworden. In 15 aandachtswijken zijn juist minder personen met een midden of hoog inkomen vertrokken tussen 2006 en 2008 en in de andere wijken was er geen verandering zichtbaar. Per saldo kunnen we dus spreken van een licht negatieve ontwikkeling.

Bij de verhuizingen naar de aandachtswijken was de ontwikkeling ook licht negatief. In 17 van de 40 aandachtswijken werd het aandeel hoge en midden inkomens dat zich in de wijk vestigde groter, terwijl er in precies de helft van de wijken sprake was van een afname van het aandeel hoge

en midden inkomens dat zich in de wijk vestigde. Van alle aandachtswijken kende Malburgen/Immerloo in Arnhem de grootste toename van het aandeel personen met een midden of hoog inkomens dat zich in de wijk vestigde. In de Groningse Korrewegwijk daalde juist het aandeel nieuwelingen met een midden of hoog inkomen het sterkst. In 2006 had nog iets meer dan 30 procent van de personen die hierheen verhuisde een midden of hoog inkomen. In 2008 was dat afgenomen tot minder dan 20 procent.

Soms zijn er binnen één stad tussen de aandachtswijken tegengestelde ontwikkelingen te zien. Zo groeide in de Stationsbuurt in Den Haag het aandeel midden en hoge inkomens dat vertrok, terwijl in Transvaal het aandeel van de midden en hoge inkomens onder de vertrekkers juist afnam.

2. Personen met een midden en hoog inkomen die vertrekken uit twee aandachtswijken van Den Haag

Bron: CBS.

4. Onderwijs: Cito-scores

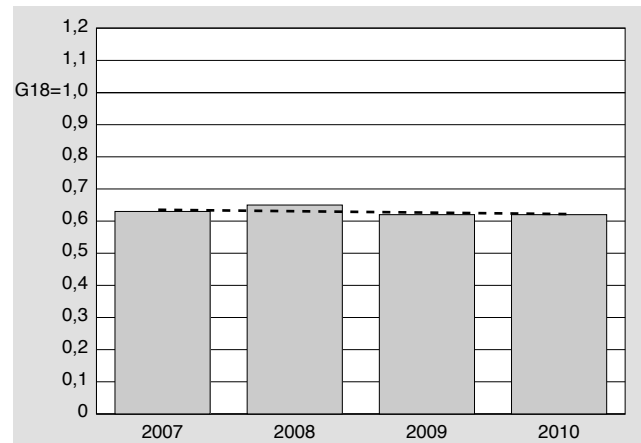
In de aandachtswijken liggen de Cito-scores van de leerlingen ruim onder het stedelijk gemiddelde. Deze achterstand van de leerprestaties is in de aandachtswijken van de G14 groter dan in de aandachtswijken van de G4.

De achterstand die leerlingen in de aandachtswijken op het G18-gemiddelde hebben bij de Cito-scores is voor de G18 in 2010 ongeveer gelijk aan die in 2007.

Opgemerkt moet worden, dat de score op de Cito-toets een indicator is waarvan verwacht mag worden dat het enige tijd duurt voordat er echte structurele veranderingen optreden. Daarbij komt dat de Cito-score een indicator is die met name op wijkniveau – aangezien het dan gaat om kleine aantallen leerlingen – van jaar op jaar erg kan schommelen.

In 2010 presteerden de leerlingen in de G14 beter op de Cito-toets dan in 2007. Dit geldt zowel voor de aandachtswijken als de G14 als geheel. De achterstand van de G14-aandachtswijken bleef hierdoor ongeveer gelijk. In de G4 zijn de Cito-scores juist minder geworden in zowel de aandachtswijken als de G4 als geheel. De achterstand van de aandachtswijken bleef ook in de G4 nagenoeg onveranderd.

3. Score Cito-toets: aandachtswijken G18 ten opzichte van het G18-gemiddelde¹⁾

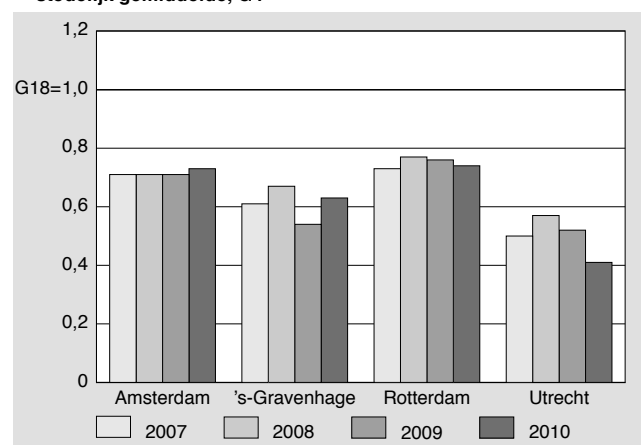
Bron: CBS, Centraal Instituut voor Toetsontwikkeling (Cito).

¹⁾ De grafiek laat de waarde voor de indicator van de aandachtswijken zien ten opzichte van het G18-gemiddelde. Het G18-gemiddelde is op 1 gesteld.

In 13 aandachtswijken is de achterstand op het stedelijk gemiddelde afgenomen sinds 2007. In 14 aandachtswijken gebeurt echter het tegenovergestelde: hier is de afstand tot het stedelijk gemiddelde toegenomen. In 13 aandachtswijken is het aantal leerlingen te klein om een betrouwbare Cito-score weer te geven. Ook vanuit deze invalshoek bekeken is de achterstand in de aandachtswijken ongeveer gelijk gebleven.

Tussen de steden van de G4 zijn er wel onderlinge verschillen in ontwikkeling zichtbaar. Zo hebben de aandachtswijken van Amsterdam iets van hun achterstand op het stedelijk gemiddelde ingehaald in 2010. In de jaren daarvoor bleven de toetsresultaten in de Amsterdamse aandachtswijken op vrijwel gelijke achterstand. In Utrecht is de achterstand van de aandachtswijken juist groter geworden. De laatste verbetering ten opzichte van het stedelijk gemiddelde was hier zichtbaar in 2008. Vanaf 2008 bleven de scores voor Utrecht als geheel stabiel, terwijl de Cito-scores van leerlingen uit de aandachtswijken van jaar op jaar verslechterden.

4. Scores CITO-toets van aandachtswijken ten opzichte van het stedelijk gemiddelde, G4¹⁾

Bron: CBS, Cito.

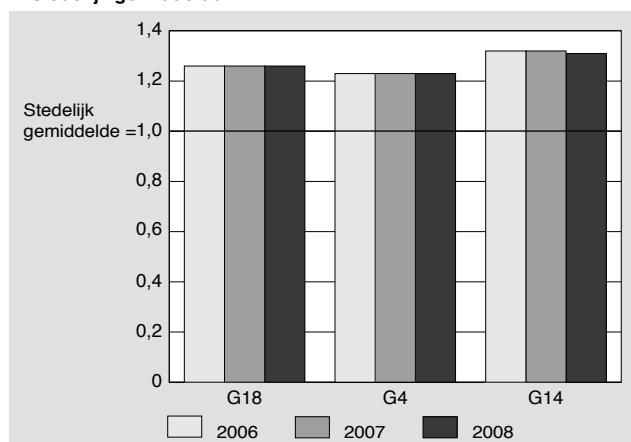
¹⁾ De grafiek laat de waarde voor de indicator van de aandachtswijken zien ten opzichte van het G18-gemiddelde. Het G18-gemiddelde is op 1 gesteld.

5. Inkomenspositie van huishoudens

In de aandachtswijken van de G4 liggen de inkomens van huishoudens minder ver achter op het stedelijk gemiddelde dan in de G14. Een uitzondering vormt Den Haag waar juist veel huishoudens met lage inkomens wonen in de aandachtswijken. In Den Haag zien we 1,4 keer zoveel lage inkomens in de aandachtswijken als gemiddeld in de stad. Dit terwijl we in de G4-steden Amsterdam, Rotterdam en Utrecht gemiddeld maar 1,2 keer zoveel lage inkomens in de aandachtswijken zien als in de stad als geheel.

Over het geheel is de inkomensverdeling van de G18-aandachtswijken nauwelijks veranderd sinds 2006. De afstand tot het G18-gemiddelde is in 2008 nog even groot als in 2006. Zowel in de totale G4 als in de totale G14 is de achterstand van de aandachtswijken nagenoeg gelijk gebleven.

5. Aandeel lage inkomens in de aandachtswijken ten opzichte van het stedelijk gemiddelde¹⁾

Bron: CBS.

¹⁾ De grafiek laat de waarde voor de indicatoren van de G4-, G14- en G18-aandachtswijken zien ten opzichte van het G18-gemiddelde. Het G18-gemiddelde is op 1 gesteld.

Staat 2 Aandeel lage inkomens

	2006	2007	2008
	%		
G18 aandachtswijken	59,3	59,2	59,1
G18	47,1	47,1	47,0
Aandachtswijken/G18	1,3	1,3	1,3
G4 aandachtswijken	58,7	58,7	58,6
G4	47,6	47,5	47,5
Aandachtswijken G4/G4	1,2	1,2	1,2
G14 aandachtswijken	61,4	61,3	60,9
G14	46,6	46,6	46,5
Aandachtswijken G14/G14	1,3	1,3	1,3

Bron: CBS.

Rotterdam Bergpolder is de enige wijk waar het aandeel lage inkomens onder het stedelijk gemiddelde ligt. Van de overige aandachtswijken zijn er 14 waarin sinds 2006 de afstand tot het stedelijk gemiddelde is afgenomen. Echter in 16 aandachtswijken zien we een negatieve ontwikkeling ten opzichte van het stedelijk gemiddelde, hier neemt de afstand toe.

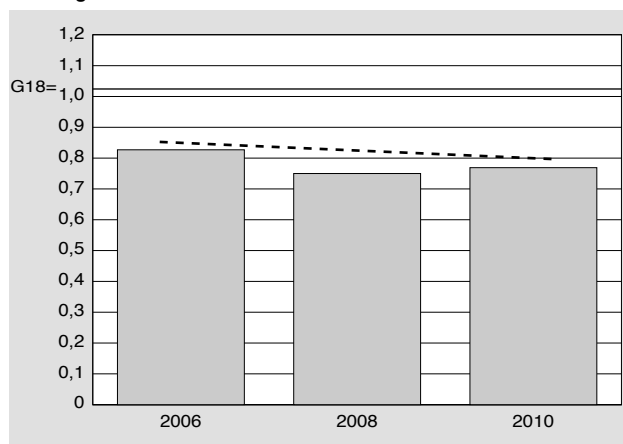
In 10 aandachtswijken blijft de afstand tot het stedelijk gemiddelde onveranderd. Dus ook als we naar het aantal wijken kijken is er per saldo nauwelijks een ontwikkeling.

Vooral in de aandachtswijken van Deventer en Amersfoort zijn veel lage inkomens: 1,6 en 1,5 keer zoveel lage inkomens als gemiddeld in de stad. Wel is er in beide steden sprake van verbetering van de positie van de aandachtswijken ten opzichte van stedelijk gemiddelde sinds 2006.

6. Veiligheid

De veiligheidsachterstand van de G14-aandachtswijken is groter dan in de G4-aandachtswijken. Ten opzichte van 2006 is de veiligheidsachterstand van de aandachtswijken in verhouding tot het G18-gemiddelde verslechterd. Dit geldt voor zowel de G4 als de G14. Echter, in vergelijking met de vorige meting in 2008 hebben de aandachtswijken wel wat van hun achterstand ingelopen.

6. Veiligheid aandachtswijken G18 ten opzichte van het G18-gemiddelde¹⁾

Bron: BZK, Leefbaarometer.

¹⁾ De grafiek laat de waarde voor de indicator van de aandachtswijken zien ten opzichte van het G18-gemiddelde. Het G18-gemiddelde is op 1 gesteld.

Ondanks dat het totaalbeeld een afname van de veiligheid in de aandachtswijken ten opzichte van het G18-gemiddelde laat zien in vergelijking met 2006, is in 21 van de 40 aandachtswijken een gunstige ontwikkeling zichtbaar. In deze wijken nadert de veiligheidsscore het stedelijk gemiddelde. Er zijn 14 aandachtswijken die zich juist minder goed ontwikkelen. In de overige 5 aandachtswijken bleef de achterstand op het stedelijk gemiddelde gelijk. Als we naar het aantal wijken kijken is er dus wel een gunstige ontwikkeling. In de G4 laten zelfs 15 van de 20 aandachtswijken een gunstige ontwikkeling zien ten opzichte van het stedelijk gemiddelde. Opvallend is dat van de 5 aandachtswijken die geen gunstige ontwikkeling laten zien, er 3 wijken in Utrecht liggen.

Technische toelichting

40-Wijkenaanpak, Outcomemonitor – De gegevens zijn afkomstig uit de 40-Wijkenaanpak, Outcomemonitor die het

CBS tweejaarlijks actualiseert voor het ministerie van BZK (eerder: VROM). Deze is te vinden in de StatLine-database op internet. Voor meer informatie over de 40-wijkenaanpak, Outcomemonitor zie <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/methoden/dataverzameling/korte-onderzoeksbeschrijving-krachtwijken-outcomemonitor.htm>.

Cito-score – Standaardscore van leerlingen op de Eindtoets Basisonderwijs (Cito) van scholen die toestemming hebben verleend voor het gebruik van deze gegevens door het CBS. Het woonadres van de leerling bepaalt voor welke regio de score telt, dus niet de regio van de school waar de leerling basisonderwijs heeft genoten.

Eerste Voortgangsrapportage – In oktober 2010 verschenen rapportage met als doel te laten zien in hoeverre de achterstanden van de 40 aandachtswijken zijn ingelopen sinds de Nulmeting. In de Eerste Voortgangsrapportage ligt het peilmoment van de getoetste indicatoren steeds zo dicht mogelijk rond 1 januari 2010. De beleidsdoelstelling van het ministerie is dat de aandachtswijken binnen 10 jaar na aanvang van de wijkenaanpak in 2007 de achterstanden op de stad als geheel hebben weggewerkt.

Gestandaardiseerd huishoudinkomen – Het besteedbaar inkomen gecorrigeerd voor verschillen in grootte en samenstelling van het huishouden.

Huishouden – Een verzameling van één of meer personen die een woonruimte bewoont en daar zichzelf voorziet, of door derden wordt voorzien, in dagelijkse levensbehoeften.

Kleine woning – Een woning van drie kamers of minder. Een kamer is een vertrek, geschikt voor een langdurig verblijf, bijvoorbeeld om in te wonen, te werken of te slapen. (Bron: Syswov).

Laag/midden/hoog inkomen – Deze categorie van inkomen is bepaald aan de hand van de decielen voor Nederland. Decielen verdelen alle personen in Nederland in 10 even grote groepen op basis van hun besteedbaar inkomen. De eerste vier decielen (40 procent van de personen) vormen de groep met een laag inkomen. De volgende vier decielen vormen de groep met een midden inkomen en de laatste twee decielen vormen de groep met een hoog inkomen.

Leefbaarheidsscore – Een samengestelde index die de leefbaarheidssituatie en leefbaarheidsontwikkeling in de Nederlandse wijken zo goed en volledig mogelijk weergeeft en die onderscheid kan maken tussen wijken die negatief en wijken die positief worden beoordeeld. Die samengestelde index is de leefbaarheidsscore.

Leefbaarometerscore voor overlast en veiligheid – De score voor overlast en onveiligheid wordt gepresenteerd als een afwijking van het Nederlands gemiddelde. De score ver-

loopt van -50 (voor gebieden met een maximale negatieve afwijking) tot +50 (voor gebieden met een maximale positieve afwijking). Een gebied met een score 0 wordt gekenmerkt door een mate van overlast en veiligheid die vergelijkbaar is met de gemiddelde overlast en veiligheid in Nederland in 2006. Wanneer een wijk in 2008 -10 scoort en in 2010 -6, dan is er sprake van een positieve ontwikkeling in de wijk. (Bron: BZK, Leefbaarometer).

Meergezinswoning – Elke woning die samen met andere woonruimten c. q. bedrijfsruimten een geheel pand vormt. Hieronder vallen flats, galerij-, portiek-, beneden- en bovenwoningen, appartementen en woningen boven bedrijfsruimten, voor zover deze zijn voorzien van een buiten de bedrijfsruimte gelegen toegangsdeur (Bron: Syswov).

Nulmeting – Een meting met als doel inzicht te krijgen in de stand van zaken in de aandachtswijken op het moment waarop de wijkenaanpak van start ging. De wijkenaanpak ging begin 2007 van start.

Literatuurlijst

Ministerie van VROM (2007). Actieplan Krachtwijken: Van Aandachtswijk naar Krachtwijk. Den Haag: VROM.

Daniëlle ter Haar, Luuk Schreven en Maartje Rienstra (2008). *Outcomemonitor Krachtwijken. Nulmeting*. Centrum voor Beleidsstatistiek, Den Haag/Heerlen: CBS.

CBS (2010). *Outcomemonitor Wijkenaanpak. Eerste Voortgangsrapportage*. Centrum voor Beleidsstatistiek, Den Haag/Heerlen: CBS.

Noten in de tekst

- ¹⁾ Ministerie van VROM (2007). Actieplan Krachtwijken: Van Aandachtswijk naar Krachtwijk. Den Haag: VROM.
- ²⁾ Daniëlle ter Haar, Luuk Schreven en Maartje Rienstra (2008). *Outcomemonitor Krachtwijken. Nulmeting*. Centrum voor Beleidsstatistiek, Den Haag/Heerlen: CBS.
- ³⁾ CBS (2010). *Outcomemonitor Wijkenaanpak. Eerste Voortgangsrapportage*. Centrum voor Beleidsstatistiek, Den Haag/Heerlen: CBS.
- ⁴⁾ De StatLine-tabellen over de 40-wijkenaanpak zijn te vinden op <http://statline.cbs.nl/>, zoek op '40 wijkenaanpak'.